

BKB302 Grondslagen en Actualiteiten

Referaat aan de hand van:

Elements of Architecture

'From form to place'

Pierre von Meiss

In de inleiding wordt duidelijk dat dit boek een verslag doet van de doodstrijd van het gesloten bouwblok, dé organisatievorm van de Europese stad. Er worden vijf steden geanalyseerd. Drie artikelen over drie van die steden hebben we bestudeerd en verwerkt in dit referaat. De auteurs van *De Rationele Stad* pleiten met hun boek voor een meer op de stad gerichte architectuur in plaats van de anti-stedelijke tendens van de moderne architectuur. De nummers verwijzen naar de hoofdstukken uit 'De Rationele Stad'

- 1 **First Interlude : From object to space**
Lenny Vink, 1142267

- 2 **Second Interlude : From space to place**
Lisette van Velzen, b1152459

- 3 **Epilogue : Design**
Robert Wierenga, 1154672

1 First Interlude : From object to space

Zoals de titel van dit hoofdstuk al duidelijk maakt, gaat deze tekst over de relatie tussen objecten, met name tussen gebouwen, en de ruimte om deze objecten heen. Welke invloed hebben deze twee op elkaar en hoe verhouden ze zich tot elkaar.

De schrijver stelt dat ieder object een straling heeft die bepalend is voor de ruimte eromheen. "To enter the field of influence of an object is the beginning of a spatial experience." De invloed die een gebouw op zijn omgeving heeft is afhankelijk van de aard en grootte van het gebouw en de context waarin het object zich bevindt. De uitstraling van een gebouw is maximaal als het is doorboord, zoals in *Afb 1*. De toeschouwer wordt op deze manier via het object in contact gebracht met andere objecten in de omgeving. De schrijver concludeert dat ruimte ontstaat uit de relatie tussen elementen. Een architect kan op de gevoelens die ontstaan bij het doorkruisen van een ruimte anticiperen door objecten en ruimtescheidende elementen correct te plaatsen.

Afb 1: Henry Moore, Sheep Piece

Architecten willen in het algemeen met hun projecten ruimte creëren, maar wat verstaan we eigenlijk onder het begrip ruimtelijkheid? Hierboven is een omschrijven van ruimtelijkheid gegeven. Naar mijn mening is ruimtelijkheid een ervaring en niet onder één definitie te vangen. Wat is eigenlijk het soort ruimtelijkheid waar architecten, stedenbouwers en waarschijnlijk kunstenaars en ontwerpers in het algemeen naar streven? Het is een gevoel dat je ervaart in een ruimte of bij een object. Ieder object omvat ruimte, maar de manier waarop is kan totaal verschillend zijn, vandaar ook dat het ene object of die ene ruimte veel ruimtelijker wordt ervaren dan de ander.

Het hierboven beschrevene is in het dagelijks leven overal terug te vinden. Het effect van ruimtelijkheid wordt bewust en onbewust toegepast. Alleen al door op straat om je heen te kijken zijn er genoeg voorbeelden te vinden, doorkijkjes, pleinen en stegen. Architecten houden bij het ontwerpen rekening met de context waarin het gebouw geplaatst zal worden. Ook hierdoor wordt de ruimtelijkheid van een locatie beïnvloed. Er kan gebruik worden gemaakt van eenheid of juist van een totaal contrast. Niet alleen door middel van positionering kan er invloed worden uitgeoefend op de ruimtelijkheid van een object. Dit kan ook door materialisering en inrichting.

2 Second Interlude : From space to place

Architectuur maakt de bewoonde wereld zichtbaar

Bij elke plek hebben ruimte en tijd een unieke waarde. Ruimte verandert door de beweging van de zon en de plek verandert door de beweging van mensen. De openbare ruimten staan onder grote invloed van de uren van de week en de beweging van de mensen die daar mee gepaard gaan.

Daarnaast heeft elke plek zijn eigen wortels en geschiedenis, deze zijn verankerd in de tijd en hun precieze plek op aarde. Een plek heeft zijn eigen sfeer, 'koepel' en misschien zelfs zijn eigen ster. Door architectuur proberen we de relaties tussen de aarde, de lucht en de tijd vast te leggen.

Architectuur moet echter wel aan onze eisen en wensen voldoen, zo moet het functioneel en economisch zijn. Als architectuur wordt gebruikt als een vorm van kunst wordt dit soms verzuimd. Sommige gevallen van architectuur als kunstvorm pakken echter wel succesvol uit. De creatie van plek is desondanks de observatie en acceptatie van alledaagse dingen als een enorme bron van inspiratie.

Er zijn plekken die juist bedoeld zijn voor bewegingen en uitwisselingen, andere bemoedigen juist terugtrekking en isolatie. Een plek suggereert altijd een actie of een onderbreking van iets, ook al is deze slechts mentaal.

De gewichtigheid van het meesterschap van schoonheidsleer en bouw noemde Alberti 'commodity'. Hiermee bedoelde hij dat de vormen en ruimten van een plek of gebouw de functie ervan moesten uitstralen. Zo moest een fort, sterk en massief overkomen en tempel zo prachtig zijn dat je overweldigd werd door de schoonheid. Waarden zoals deze kunnen veranderen door de tijd heen, maar op het moment van constructie zoeken we de waarde die het meest overeenkomt met onze tijd.

Het is echter niet aan de architect om de waarde van een plek bepalen, maar hij kan wel een plek creëren waarvan hij denkt dat die het beste voldoet aan de specifieke eisen van een persoon.

Sommige ruimten hebben zeer grote moeite om een plek te worden. Dit blijkt ook uit het feit dat ondanks dat we de laatste 30 jaar zeer snel en efficiënt veel woningen hebben geproduceerd het er toch op lijkt dat we ergens de controle zijn kwijtgeraakt. We zijn nog nooit zo incapabel geweest met het creëren van plekken in onze steden. Op deze manier hebben we de afgelopen decennia meer plekken vernietigd dan dat we gecreëerd hebben.

De bouwkundige ruimte heeft een dubbele rol, deze wordt veroorzaakt door zijn blijvende karakter. De bouwkundige ruimte is een getuige van het verleden en een mogelijkheid voor de toekomst.

Ik ben het voor een groot gedeelte wel met de auteur eens. Zo wordt ruimte inderdaad voor een groot gedeelte bepaald door de omgeving en de plek door hoe het gebruikt wordt. Ik vind echter wel dat ruimte en plek ook voor zich moeten spreken ongeacht de omgeving en beweging van mensen.

Vooraf in de laatste decennia zie je dat door de grootschalige bouw een plek niet altijd even goed gecreëerd is als zou kunnen. Persoonlijk vind ik dat je dit goed terug ziet in de VINEX-locaties die de afgelopen decennia overal uit de grond schoten. Deze wijken stralen in mijn ogen over het algemeen niets bijzonders uit, het is veel van hetzelfde. We moeten echter niet vergeten dat je als architect alleen maar een plek of ruimte kan creëren waarvan je denkt dat

hij aan alle wensen en eisen van de gebruiker voldoet. De gebruiker zelf bepaalt uiteindelijk of dit ook werkelijk het geval is.

Zo kan het dus voorkomen dat een VINEX-wijk toch beter functioneert dan een gebouw of ruimte dat als kunstvorm wordt gebruikt terwijl het helemaal niets weg heeft van de 'community' van Alberti.

Als laatste ben ik het zeker eens met de dubbele rol van bouwkundige ruimtes. Architectuur kan zeer vernieuwend zijn en zo mogelijkheden tonen van toekomstig bouwen. Daarnaast kan het echter ook een getuige zijn van het verleden door te laten de waarden te weerspiegelen van een de periode waarin het gebouwd is. Deze dubbele rol is ook alleen maar mogelijk doordat gebouwen en bouwkundige ruimtes gebouwd worden voor een lange periode.

3 Epilogue : Design

In de Middeleeuwen was ontwerpen onlosmakelijk verbonden met ontwerpen, en het ontwerp was vooral opgeslagen in ervaring en in stilzwijgende afspraken. Toen in de Renaissance de boeken van Vitruvius werden gelezen, werden veel architecten bewust van het ontwerp als concept op zich, zonder de daadwerkelijke uitvoering van het gebouw. Voor deze architecten, die vaak ook kunstenaar wetenschapper en musicus waren, was ontwerpen of architectuur niet hun hoofdbezigheid.

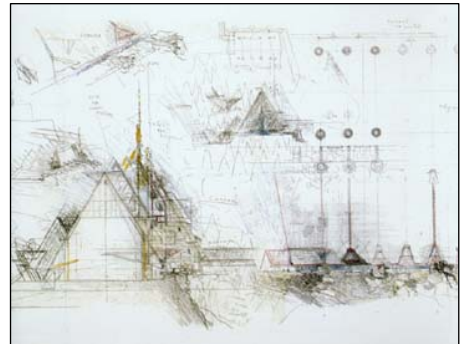
Tegenwoordig echter is een klein gebouw technisch al zo complex dat er verdeling van taken nodig is. Daardoor zijn een duidelijk ontwerp en goedvastgelegde afspraken van groot belang, sterker nog ze zijn wettelijk verplicht.

Het paradoxale is dat ondanks dat er duidelijker afspraken en zelfs wetten voor zijn gemaakt, waardoor het proces veel eenduidiger is geworden, gebouwen tegenwoordig veel meer van elkaar verschillen dan vroeger. Het lijkt alsof de mogelijke oplossingen van een ontwerpvragestuk enorm zijn toegenomen in alle aspecten, dit in plaats van een eenduidige architectuurtaal gericht op de toekomst.

Dit komt grotendeels doordat de mogelijkheden voor een architect bijna oneindig zijn, doordat constructiemethodes en materialen zijn veranderd, of anders kunnen worden toegepast.

Volgens von Meiss mogen de gebouwen, die maar één ontwerper hadden, die aan het concept én aan het detail aandacht heeft besteed, zodat een eenheid in architectonisch ontwerp is ontstaan zich gelukkig prijzen.

Van een ontwerpprobleem, praktisch of theoretisch, zullen we de eerste keer dat we het tegenkomen niet veel afweten, laat staan een volmaakte oplossing. Maar door telkens een (onvolmaakte) oplossing te bedenken en deze te bekritisieren, kom je vanzelf tot een betere omschrijving van een goede oplossing. Een ervaren architect zal zo telkens sneller naar een ontwerp oplossing komen, omdat hij het probleem beter weet te benoemen. Ervaring resulteert niet alleen in snellere oplossingen maar vaak ook in betere oplossingen, omdat over elk onderdeel langer en vaker is nagedacht, waardoor een eenduidige en duidelijke omschrijving van de oplossing bekend is. Als dit voor het hele ontwerp met al zijn aspecten geldt, zal het in overeenstemming met zichzelf zijn. Elk goed en echt ontwerp heeft een duidelijk achterliggende gedachte, wens of droom. En is zo opgelost dat de oplossing eenvoudiger is dan alle problemen die het oplost samen. Hierdoor is de schoonheid van een gebouw bepaald. Woorden of boeken van architecten zeggen lang zoveel niet als hun gebouwen, gebouwen ervaar met je zintuigen:

*'Architecture is silence, light and material; so let us be silent and build.'*¹

¹ Pierre von Meiss, 1991 blz 203

Literatuur

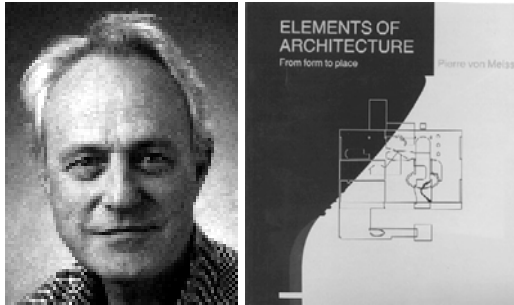
Elements of Architecture

'From form to place'

Pierre von Meiss (professor Architecture l'Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne

1991 E & FN Spon

oorspronkelijke titel: *'De la Forme au Lieu'*, 1986

Afbeeldingen

Hoofdstuk 1

p 95

Hoofdstuk 3

Carlo Scarpa potloodtekening